

avstro-ogrskem cesarju Francu Jožefu, in tako le pridobila dovoljenje za lokacijo, kjer je smela kopati. Z vztrajnostjo in visokimi zvezami je vojvodinji uspelo doseči, da sta se tedaj najbolj ugledni arheološki ustanovi - berlinski in dunajski muzej - uklonili njenim ambicijam.

Odtlej je večino svojega časa posvetila odkrivanju davne preteklosti. Na izkopavanjih je zaposlovala celo armado delavcev in tako porabila kupe denarja. Ščasoma so ji sredstva pošla, zato je morala poiskati novega mecena. Obrnila se je na svojega drugega aristokratskega bratranca - nemškega cesarja Wilhelma II., ki je bil prav tako velik ljubitelj arheologije. Finančno je podpiral nemška izkopavanja na Krfu in hranil v svoji berlinski palači muzej antikvitet, predvsem orožja in bojne opreme. Da bi pri njem vzbudila zanimanje za svoje načrte, mu je poslala nekaj imenitnih kosov iz svoje zbirke. Njena strategija je obrodila sadove. Tako se je junija 1912 ponovno vrnila k stiškim gomilam, kjer ji je bila izkopavalna sreča mila in ji je v letu 1913 naklonila izjemno odkritje - oklep, ki ga je podarila svemu novemu pokrovitelju, za kar je bila bogato poplačana. O njenih izkopavanjih v Stični in na Magdalenski gori, ki so po strokovni plati primerljiva z drugimi arheološkimi raziskovanji tistega časa, pripoveduje poglavje *A New Patron*. Z odkritji na slednjih dveh najdiščih si je v tedanjih akademskih krogih izborila kredibilnost, na katero je morala dolgo čakati. Tako sta jo v drugem tednu oktobra 1913 počastila z obiskom v Stični dva ugledna strokovnjaka - Joseph Déchelette in Oscar Montelius, ki sta izrazila občudovanje nad njenim delom.

Leta 1913 je vojvodinja začela premišljevati o objavi svojih odkritij. Na priporočilo Déchelette se je obrnila na Davida Viollierja, direktorja švicarskega narodnega muzeja in odličnega poznavalca halštatske kulture, ki naj bi ji bil pomagal uresničiti ta projekt. Toda vojna, v kateri je med drugim izgubil življenje Déchelette, je preprečila njegovo izvedbo in zapečatila arheološko kariero vojvodinje, ki je izkopala okoli dvajset tisoč predmetov iz več kot tisoč grobov na enaindvajsetih najdiščih. Po vojni, ki jo je preživela v Berlinu, je bila njena zbirka v Bogenšperku zasežena in odpeljana v Narodni muzej v Ljubljano. V peticijah je prosila kralja Aleksandra, naj ji zbirko vrnejo. Vendar tega ni dočakala. Obubožana je umrla 9. julija 1929, le nekaj tednov pred razveljavitvijo konfiskacije. Zbirko je podedovala njena hči Marie Antoinette, ki je takoj zaprosila za dovoljenje, da jo sme odpeljati v tujino. Leta 1932 se je pogodila z Anderson Galleries v New Yorku, da pripravijo dražbo. Ti so se za pripravo gradiva obrnili na evropske strokovnjake, ki jih je v Zürichu zbral Adolf Mahr, direktor irskega narodnega muzeja. Ta delovna skupina je nato pripravila katalog predmetov za prodajo. Za to je izvedel Hugh Hencken, kustos v Peabody Museum, in prepričal vodstvo muzeja o smotnosti nakupa. To so bili časi recesije v Evropi in Ameriki, Marie Antoinette pa je postavila zelo visoko ceno, zato se je bal, da bi bila zbirka odprodana po kosih raznim privatnim zbirateljem. Porodila se mu je ideja o konzorciju ameriških in evropskih muzejev, ki naj bi zbirko skupaj odkupili in si jo delili ter sodelovali pri analizah in objavljanju gradiva. Vendar je ideja propadla, ker evropski muzeji niso bili sposobni finančno participirati, ameriški muzeji pa za to niso imeli interesa. Dražba je bila 1934. leta, na srečo pa zbirka ni vzbudila pretiranega zanimanja med ljubitelji. Tako je uspelo Peabody Museum odkupiti gradivo z Magdalenske gore, Ashmolean Museumu iz Oxforda pa najdbe z Vač, preostali del je običal v skladišču Anderson Galleries, kjer so se v naslednjih letih otepali z negotovostjo in na koncu z likvidacijo. Hencken je izkoristil priložnost in za majhno vsoto pridobil še preostanek gradiva. Usoda, ki jo je doživljala zbirka pred tem, je vplivala na njeno neokrnjenost in zanesljivost grobnih celot, čemur je vojvodinja s svojim pomočnikom posvetila veliko pozornosti. Kljub temu ohranja Mecklenburška zbirka velik potencial za študij prazgodovine. S tem avtorica knjige zaključuje pripoved o delu vojvodinje in usodi njene zbirke v poglavju *The Great War and Its Aftermath*

in napoveduje strokovno objavo gradiva iz Vinice po vzoru del njenih predhodnikov - Henckena in Wellsa.

Sledi prikaz izbranih predmetov v slikah in besedi. Ve-doželjnim bralcem pa v zaključku knjige priporoča v branje nekatera pregledna dela, med katerimi za slovenski prostor navaja delo Philipa Masona *The Early Iron Age of Slovenia* (BAR, International Series 643, 1996). Na koncu nas vzpodbudi k premisleku o širši odmevnosti domačih študij z zaključno mislijo: "Readable general summaries of European prehistory are surprisingly few."

Sneža TECCO HVALA

Borut Križ: *Novo mesto VI. Kapiteljska njiva. Mlajšeželeznodobno grobišče / Late Iron Age Cemetery*. Carniola Archaeologica 6. Dolenjski muzej, Novo mesto 2005. ISBN 961-6306-17-0. 207 pages, 100 plates, 27 illustrations in colour.

In the latest volume of this impressive series, forming a triple dedication - to the 55th anniversary of the Dolenjski muzej, to the 115th anniversary of the first recorded archaeological excavations in and around Novo mesto and to the 640th anniversary of the founding of the town of Novo mesto - Borut Križ offers a fully illustrated description and preliminary discussion of the results of his excavations at the site of Kpiteljska njiva on the eastern slopes of Marof hill. A foretaste has been given in the catalogue to the exhibition *Kelti v Novem mestu* (Križ 2001; for a review see *Arheološki Vestnik* 54, 2003, 479-81). The present volume deals with some 100 La Tène B2-D1 graves of the 700 or so excavated in the course of the 1990s while work in the area continues seemingly without end; indeed as yet the total extent of the cemetery is unknown.

The bilingual text of the current volume - the English translation being provided by Slovenia's resident English archaeologist, Phil Mason - precedes the grave inventory with a summary of the topographical situation of the cemetery and its relationship to others in the area. As previously, this is followed by notes on the various categories of grave goods and a short concluding discussion.

The earliest use of the burial area can be dated to the Urnfield period while some of the Middle La Tène graves cut into a barrow group containing La Tène B1 inhumations as is the case in the other Middle La Tène cemetery of Kandija. The basic Middle La Tène rite was in-urned cremation with the deceased being burned on the funeral pyre together with the associated grave goods. In addition to the effects of fire, the region's acidic soil has prevented the survival of organic remains save where textile fragments have been detected as corrosion products on the iron artefacts. Further depositions can be ascribed to looting of the graves in antiquity.

As with many other regions of the central and eastern parts of the so-called Celtic world, the presence of objects foreign to the normal range of La Tène material culture raises the question as to what a degree is one dealing with a new and dominant group of settlers as opposed to a degree of acculturation on the part of the autochthonous population. Most noticeable is the continuity of pottery forms and the addition of the local or "Alpine" type of single edge axe to the standard La Tène warrior's equipment of sword, spear, shield and (occasionally) helmet. This evidence for what may be regarded as a relatively small group of immigrants who subsequently adopted local customs - and one presumes adopted local women - recalls the similar pattern which has emerged in the cemetery and settlement sites around Bologna, notably that of Monte Bibele. As Križ notes, some types in the Kapiteljska njiva cemetery reflect western contacts - particularly notable are examples of the so-called "bent" finger-rings such as that from grave 656; this is a type frequently found in La Tène B1-2 contexts in Switzerland and Central Europe.

The relatively large proportion of swords, several with decorated scabbards and comprising more than one hundred in number present in graves with notably indigenous features raises the question as to how far such graves may be considered to be those of warriors or, rather, indicate the sword as a status symbol. Of the Kapitelska njiva swords twelve have decorated scabbards, that from grave 555 bearing a Type II "dragon-pair", a near ubiquitous symbol in the Middle La Tène world. The scabbard from grave 115 is close to several from Transdanubia but also from other eastern localities. While some scabbards follow the conventions found elsewhere in the eastern part of the Celtic world, other examples from graves 239, 522 and 642 are much closer to scabbards of the Swiss sub-style. And that from grave 115 is of such poor quality as to suggest a local smith trying to imitate the exotic new forms though as Križ rightly states, the widespread distribution of decorated weapons makes it difficult to ascribe individual pieces with confidence to specific regions - save in a few restricted cases.

Other objects - notably glass rings and beads - once again suggest a local source but there is one other decorated weapon which stylistically may be taken together with the decorated sword scabbards. This is the spear from grave 44 of the Kandija cemetery. With a circular aperture cut out of the blade, below this is a quadruped, possibly a stag. While the figure may be compared with those found in "Situla art" - also famously represented at Novo mesto - the body of the animal and the but of the spear are decorated in a style which recalls that of the scabbards. Decorated spears in general are rare in La Tène but related forms occur in Hungary, Moravia and the Marne region of France.

The six volumes of *Carniola Archaeologica*, a series that the late great Tone Knez initiated seemingly against all the odds, is in some ways an anachronism - large in format with generous provision of colour photographs in the present volume the work of the author with the exception of that on the jacket. Some might observe that the whole production could be shrunk to a small book with the basic data included on CD-ROM at a fraction of the price. I for one welcome the continuance of the series in its present form, locally printed and supported as it is by national and local corporate institutions. Clearly the community of Novo mesto is proud of its long history and the much longer prehistory which preceded its foundation and one would hope that the series will continue for many years to come.

As to future work on the Iron Age archaeology of Novo mesto, clearly as Borut Križ indicates, there remains much to do and not only in terms of the basic - and essential - publication of the remaining grave groups. No excavation can ever be said to be final but it is to be hoped there will also be a more extensive and comparative study than that included in the necessarily descriptive volumes which Križ and his colleagues have so far presented us with.

J. V. S. MEGAW

Christoph Hinker: *Flavia Solva vor der Stadtrechtsverleihung. Befunde und Funde aus der insula XL.* Schild von Steier. Archäologische und numismatische Beiträge aus dem Landesmuseum Joanneum. Beiheft 3. Graz 2006. ISBN 3-902095-09-1. 176 str., 34 tabel.

Deželni muzej Joanneum v Gradcu je izdal v svoji knjižni seriji s starim imenom in namenjeni arheološkimi in numizmatičnim razpravam dopolnjeno avtorjevo disertacijo.

Razprava je vsestransko soliden prikaz za celotni vzhodnoalpski prostor zgovorne arheološke enote, ki bogati vrsto že objavljenih in ki skupaj predstavljajo za naše zanimanje tako vznemirljivo obdobje med časom svobodnih keltskih skupnosti in nastankom rimske province Norik. Kot je za tovrstne objave

v navadi, avtor v uvodnem poglavju predstavi v *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* že kratko objavljena izkopavanja Ericha Hudeczka iz let 1976-1979 in za izbrani problem relevantni izsledki teh izkopavanj.

Ugotovljena je bila sled lesene gradbene faze - plast iz Avgustovega časa v jamah za stojke lesenih stavb in v razširitvah teh jam. Odlično je, da si na kratko predstavljeno, kar je mogoče reči o arhitekturi (in bo v prid tudi pri analizi lesenih gradbenih faz na Ptuj in Dravskem polju ali v Varaždinskih Toplicah).

Nato avtor omeji teritorij Flavije Solve. Pomagajo mu izsledki raziskav številnih primerljivih najdišč. Med njimi žal ni, ker niso bili objavljeni, nekaterih zanimivih detajlov z bližnjega ozemlja na naši strani.

Obravnava čas, ko so vojaška merjenja moči izzvenela v pretežno miren konec avtonomije keltskih plemen noriškega kraljestva in s tem povezano dejansko rimsko prisvojitve ozemlja. Gospodarski stiki noriškega kraljestva z rimsko državo so bili že utečeni, oblike rimskega družbenega življenja pa so postopno nadomeščale v marsikaterem pogledu sorodno razvite staroselske. Dogajanje na ozemlju Solve je bilo nekoliko drugačno od onega v središču noriškega sveta, saj je bila tu blizu meja z Ilirikom.

Glavnino razprave tvori analiza najdenega gradiva z diskusijo. Gre skoraj izključno za keramiko. Pozornost pritegne združba uvoženega in staroselskega gradiva. Rdeča sigilata oblike SI in SII (med posameznimi najdišči se nabor sigilate razlikuje in avtor opaža, da razlike niso vselej le kronološko pogojene), severnoitalske namizne posode, reliefno izoblikovane v kalupu, ter drobci italskih oljenk, so skupaj s povsem latensko in lateoidno kuhinjsko ter shrambno posodo. Med uvoženo posodo v Flaviji Solvi sta izpostavljena dva reliefna keliha, nenavadna je odsotnost amfor in opazno je, da ni črne sigilate.

Izsledki omogočajo natančno datacijo (uničenje s plastjo povezanih stavb Ch. Hinker postavi v čas okrog Kristusovega rojstva) in umestitev obravnavanega dela naselbine ob Muri v zgodovinski, predvsem kulturno-civilizacijski in delno socialni okvir tedanjega vzhodnoalpskega prostora.

Všeč mi je, kako avtor na kratko, a povsem pravilno omeji pojem romanizacija oz. koliko nam more o romanizaciji posredovati lončenina. Italski vplivi na materialni svet so bili močni - v Flaviji Solvi in na vsem noriškem ozemlju - že dosti pred nastankom province. Potrebe bližnjih oporišč 15. Apolonove in 8. Avgustove legije so tudi vplivale na gopodarstvo v staroselskem svetu, da si avtor zaveda nezanevarljive teritorialne razdalje med temi oporišči in Solvo. Podrobneje o graditeljih in prebivalcih lesenih stavb obravnavane, več kot verjetno načrtno v tudi pozneje ohranjeni tlorisni koncept mesta zasnovane gradbene faze (povsem pravilno) ne more in noče soditi, ker je podatkov premalo. Povsem je namreč mogoče, da so priseljenci poleg izdelkov svoje civilizacije obilno rabili tudi lokalne proizvode, kot tudi, da so staroselske elite z veseljem posegle po navadah prišlekov. Tako razprava prispeva obilo primerljivega tudi k raziskovanju naših krajev.

Avtor piše zelo zgoščeno, kar povzroča težave, ko ločujemo njegovo misel od tiste iz navedenih virov in skušamo slediti detajlom. Manj je pomembno, da v sicer obsežnem seznamu literature pogrešamo še ta ali oni naslov. Želeli bi predvsem, da bi avtor res v celoti uporabil ugotovitve iz tiste naše literature, ki jo je vključil v seznam, in ne le - brez dvoma jezikovno bolj dostopnih - zgoščenih pregledov (kot sta npr. D. Gabler, 1979, o sigilatah in M. Vomer Gojkovič, 2004, o Ptujju). Moramo pa seveda takoj pripomniti, da človeku, ki ni več šlovenščine, naši krajevni zborniki niso lahko dostopni.

Seveda se pozornost ustavi na mnogo detajlih, ki jih tu ne morem podati, ob branju se vrste dodatni razmisleki, tudi daleč prek začrtanega okvira. Zgodnja plast v insuli XL v Flaviji Solvi je tako vznemirljiva, ker predstavlja plast z mnogo rimske materialne kulture iz obdobja, iz katerega nam tak dokument na več kot verjetno sočasnem vojaškem oporišču na Ptujju (še?) manjka.